
סיכום

התהליך החינוכי בתנועת הנוער מחייב הגדרת יעדים מציאותיים, משמעותיים ומאתגרים עבור חניכי התנועה. תנועת נוער אינה יכולה להוביל תהליך חינוכי ללא הצבת יעדים וללא הצגת דוגמה אישית של בוגרים שפעלו ופועלים בדרך זו. אמירה זו נכונה לכל התנועות, ללא יוצאות מן הכלל. לפני למעלה מחמישה עשורים כתבו הנס ושולמית קרייטלר (קרייטלר וקרייטלר, מגמות יג'2, 1964) על החשיבות בהצבת יעדים משמעותיים לבני הנוער. המבחן, לדבריהם, הוא האם "הוצעו לבני הנוער דרכים אישיות להגשמת אידיאלים חברתיים?" מבחן זה תקף גם בימינו. בכל תנועה נשאלת בכל עת השאלה מהם היעדים שכל אחד מהמצטרפים יוכל להגשים בתהליך אליו הצטרף.

בשיחות, כשעלתה שאלת הגדרת המושג "הגשמה" עלו כמה פירושים: הגשמה אישית (לעתים נקראת עצמית) של הבוגר בחייו הבוגרים ובחירתו בחיים שתואמים את רוח התנועה; תרומה התנדבותית לקהילה במסגרת שנת שירות תנועתית או אחרת; השתלבות במסגרת הגשמה תנועתית קצרת מועד (שנת שירות או גרעין נח"ל); בחירה בשותפות בקבוצה שממשיכה את תנועת הנוער (תנועת בוגרים). בכל ההגדרות היעדים הם לכיוון של עבודה קהילתית ותרומה בתחומי החינוך והרווחה, הקמת סניפים והרחבת פעילות תנועתית בפריפריה, עזרה לנערים ולנערות עם צרכים מיוחדים, סיוע למוחלשים בחברה, חבירה לבתי ספר ומתן

סיוע לימודי לתלמידים, גיבוש גרעינים המעורבים בטיפול בנוער מנותק. המטרה המרכזית היא התמקדות בקהילה ובצרכים שלה, כולל מעבר פיזי למגורים בקהילות או יצירת קהילות במקומות שיש להן משמעות.

כאשר הבוגר המגשים מקבל את תפיסת התנועה באשר לתפקידו של האזרח הבוגר במדינה ובחברה, מתקבל הבסיס להגדרתו כמגשים: החניך חווה תהליך חינוכי מהצטרפותו לתנועה ועד הגעתו לסיום י"ב. הציפייה התנועתית היא שלערכים אשר עליהם הושתת התהליך החינוכי תהיה השפעה בהגיע הבוגר לקבל החלטות באשר לדרך חייו.

בשיחות בתנועת המחנות העולים הגדיר ניר מיכאלי את השינויים ביעדי ההגשמה כנשענים על שני עוגנים. האחד, מעבר מחקלאות לחינוך. השני (כהשראה מהנוער העובד והלומד), מעבר מגרעינים שמיועדים לקיבוצים לקבוצות אשר בונות, במשותף, את אורח החיים שלהן.

בחינה של הגדרות ההגשמה ושל התפיסות התנועתיות ואופן הצגת המסרים מאששת את הגדרת ההישענות על שני עוגנים. בכל תנועה נשענים על עוגן ההצהרות ועל עוגן היישום (הבחינה המעשית).

מבחינה הצהרתית מנסחים במועצה, ועידה, או מרכז, את התייחסות התנועה לנושא ההגשמה. עצם העובדה שהנושא עולה שוב ושוב, ומקפידים על ניסוחים, מלמדת על חשיבות שאלת ההגשמה בתנועות הנוער. ראיית ההגשמה כאתגר שמציבים בפני החניכים הבוגרים מחייבת התייחסות לרלוונטיות וליכולת המעשית ליישם את הרעיונות. ראינו כי את היציאה מהמשבר בשנות ה-90 הוביל שינוי ועדכון של היעדים. תחילתו בהיבט ההצהרתי, בשנות ה-80 וה-90.

בפנייה לחניכים ולבוגרים להיערך למועצת תנועת הצופים

(המועצה המ"ג, 1986) קרא דורון רוזנבלום, מרכז מחלקת ההדרכה, לשים דגש על העיקר, על הגשמת המטרה:

... ונאמר להם כאן ללא בושת פנים / על שום / שטיול ומסיבה ומחנה, שיהיו הכי מוצלחים, אינם אלא כלים, אמנם הכרחיים, / ליצירת חבורה, שבדרך ברורה, / תצמד **להגשים מטרה**. / זה נשמע קצת תמים, מיושן, / אך לשם כך אנחנו כאן. / ולשם כך נהפוך במטרות התנועה / נבחן לאורן את עצמנו, / אתה, אני ואת / נשרטט מחדש את פנינו...

מעט אחר כך (1988) מחברים בתנועת הנוער העובד והלומד מסמך על הצורך בשינוי במסלול ההגשמה תנועתי.

נושאי ההגשמה בתנועת הנוער ונושאים אחרים הקשורים בהם מעסיקים אותנו זה שנים הרבה. נושאים אלה, שהם מן החשובים והמהותיים בחיינו, נמצאים זה זמן רב במשבר. דווקא בימים אלה, בהם נראה המשבר חמור וקשה מבעבר, יש צורך לסמן דרך, הנשענת גם על ניסיון העבר אך גם על אמונה ורצון לשנות.

ההגשמה היא נשמתה של התנועה וכך אנחנו מוצאים הצהרות על הציפיות מהבוגרים. ציפיות שיקבלו החלטה על מקומם בנתיב החיים התנועתי אחרי סיום התיכון, שיהיו אזרחים מועילים בחברה, שלא יתעלמו מעוולות ושיירתמו לעזרה למי שזקוק, שיהיו פעילים בקהילה ושלא יירתעו מהתנדבות ומפעילות ציבורית.

אין תנועה שהמילה הגשמה לא מופיעה במטרות, בחזון או ביעדים שלה. גם בשיחות עם כל המרואיינים לא עלתה השאלה מדוע בכלל לרדן בשאלת ההגשמה. לכולם היה ברור שזה נושא מרכזי בכל דיון תנועתי ושראוי להשקיע בו מחשבה ובידור. זאת ועוד, מרבית המרואיינים דיברו על התלבטויות שמלוות אותם

לאורך השנים בנושאי הגדרת היעדים ובחינת העשייה של הבוגרים. בחלק מהשיחות עלה הרצון שמדי פעם תעלינה שאלות מהשטח כדי לאתגר את ההגדרות הקיימות. משימות לאומיות אינן עניין קבוע. צריך לבחון מחדש את הצרכים ואת נכונות הירתמות התנועות לפעילות ולהצבת יעדים לחניכים. בחינה מחודשת כמוה כהבטחה להשארת היעדים רלוונטיים.

זו מסקנה אליה הגיעו בתנועות בעקבות המשברים שחוו. בכל דור ראוי שיניחו את היעדים התנועתיים על השולחן ויבחנו אותם בראי המציאות. כך נרתמים למשימות חדשות וכך מאפשרים לחניכים (שהרי בתנועות נוער מדובר) להשפיע ולהיות שותפים של ממש בהצבת מטרות וביישום יעדים. בחלק נכבד מהמועצות וממרכזי התנועות עוסקים בשאלת ההגשמה. גם כשהנושא הוא החברה בישראל או יחסי יהודים ערבים, זו נגיעה ביעדים התנועתיים ומסקנות יכולות להוביל לשינויים ולהגדרות מעודכנות.

העוגן ההצהרתי משותף לכל התנועות. היעדים יכולים להיות שונים והניסוחים בוודאי שונים, אבל יש בכל תנועה הגדרה של מטרות ושל יעדי הגשמה תנועתיים. יש הצבה של יעדים, שברוח התנועה מצפים שיהוו מגדלור לחניכים, מגדלור שמסייע בקבלת החלטות על נתיב חייהם הבוגרים.

העוגן השני הוא עוגן היישום. כאן מוצאים הבדלים מהותיים בין התנועות. בכל תנועה נמדדת ההגשמה אחרת. מהגדרת מודל הגשמה ותיאור המסלולים במסגרתו ועד ברכת הדרך לבוגרים שיבחרו לעצמם את מסלולי חייהם. ראינו שגם למושג תנועת בוגרים יכולים להיות פירושים שונים. הרעיון של הקמת מסגרת ופעילותה בקהילה דומה, אולם תהליך הגיוס, היקף הפעילות ומידת המחויבות למסגרת שונים. תנועת הבוגרים של בני עקיבא אינה דומה במבנה שלה לתנועת הבוגרים של המחנות העולים, לדוגמה, אבל גם אם המסגרות שונות שתי התנועות כחלט רואות את הרעיון ברוח דומה.

כך גם רעיון שנת השירות וגרעין הנח"ל, כמדרגה או כיעד הגשמה תנועתי, נבדלים בין התנועות אבל הרעיון דומה: התייצבות של הבוגרים, כמתנדבים, לתת לתנועה אחרי כל שנות חניכותם, בהן קיבלו ונתרמו.

עצם ההגדרה וקיום הדיונים בנושא משותפים לכל התנועות. גם הכוונות ליישום יעדי ההגשמה אינן נושא פרוץ. יש הגדרות וציפיות, בין אם במסגרת המשך תנועתית ובין אם ברוח התנועה, יש מתווים והגדרות. בלשון התנועתית: אין דיבורים ללא מעשים. אם רוצים לבחון את אמיתות האמירה צריך ללמוד את המסגרות הארגוניות ואת היערכות התנועות לתמיכה במגשימים. אולם, גם אם יש תנועות בהן התהליכים לא הבשילו למסגרות שמתפקדות במלואן, עדיין למילים יש משמעות וזו התוויית דרך, שלעתים נמשכת לאורך זמן. דומה כי הרעיונות מאוד דומים ורק השפה, שפת התנועה, משתמשת בדימויים או ביעדים שונים בהגדרתם. בהינתן שתנועות הנוער מייצגות קבוצות ומגזרים מגוונים בחברה הישראלית מתבקש שיימצאו הבדלים, גם אם הם נתפסים כהבדלים סמנטיים בלבד. עצם העיסוק בהגדרות ובהצהרות מלמד על החשיבות שמקדישות התנועות לנושא. תנועת הצופים, לדוגמה, שלא מקימה תנועת בוגרים, נרתמת לסייע לבוגרים שמבקשים להתאחד בקבוצות ולפעול בתחומי חינוך ורווחה בקהילות מגוריהם. למחלקת ההגשמה (ששמה הקודם היה מחלקת דרך המשך) יש רכזים בכל ההנהגות. כך חניכים יכולים להיחשף למסלולי הגשמה, ללמוד על אפשרויות בעתיד, להתלבט ולהחליט על בחירתם.

בניתוח ממצאי הסקר שערכנו למדנו שנושאי הגשמה ויעדי ההגשמה נוכחים בשיח בקרב החניכים בכיתות י'-י"א ובאחוזים גבוהים יותר בכיתות י"ב. בתנועת המכבי הצעיר ראינו את הסיסמה "תנועה ללא הגשמה, כגוף בלי נשמה", הנתונים בשטח מלמדים שהנושא נוכח ורלוונטי לבני הנוער.

נחזור, לסיכום, לשני העוגנים, שיכולים להיקרא **עוגן המהות**, המייצג את השאלה והמענה התנועתי – מהי הגשמה? **ועוגן היישום התנועתי**, אשר מייצג את השאלה – מהן דרכי ההגשמה המוגדרות בתנועה? בכל תנועה תהיינה התשובות בהתאם לשפת התנועה ולמאפייניה.

בכל השיחות ובכל התנועות למדתי שהשאיפה היא להצליח בהטמעת ערכים במהלך התהליך החינוכי בתנועה, תהיינה מסגרות ההמשך אשר תהיינה. בכל תנועה מאמינים שהמגשימים התנועתיים הם הבוגר והבוגרת שחיים (במסגרות מגוונות) כאזרחים מועילים, מעורבים בחינוך ומתנדבים בקהילה. נאבקים על עוולות מקומיות ולא נבהלים מפעילות ציבורית. בין מנהיגי העתיד יהיה מקום של כבוד לבוגרי התנועות, שרואים בשליחות ציבורית משימה אשר ראוי להירתם לביצועה. החניכים, כפי שראינו, רואים גם הם את אורח חייהם בעתיד כיעד המרכזי של ההגשמה התנועתית. ואם בדימויים עסקינן, הספינה התנועתית מטילה את שני העוגנים ובוגריה עולים אל היבשה, אל ההגשמה כדרך חיים.